

hadsereggel mindent négyzetméterenként akartak birtokba venni, és bábormány alakításával a lakosságot meg akarták osztani. Giap a taktika megismerése után decentralizálta erőit, a széttagolt egységekkel az ellenség közé férközött és rajtaütött a hódítókon. Az ellenség közé és hátába szivárgott egységek sokkal nagyobb veszteségeket okoztak, mint eddig. A lakosság nem a franciáknak, hanem nekik „kémkedett”, az asszonyok és a gyermekek nekik hordták az ételmet. 1950-től a kezdeményezést teljesen Giap egységei vették át.

De Lattre de Tassigny tábornok francia főparancsnok amerikai segítséghez folyamodott. A Deltában a rizsföldek birtoklásáért folytatott elkeseredett harcokban Giap a franciákkal szemben súlyos veszteségeket szenvedett ugyan élőerőkben, hadászati támaszpontjai azonban megerősödtek. A Dien Bien Phu-i ütközet (1954. május 8.) volt az utolsó döntő csapás a franciákra.

Giap veszteségei az ellenséget abba a hamis illúzióba ringatták, hogy a teljes megsemmisülés küszöbön áll. Ezért volt nagy melepetés a Dien Bien Phu-i ütközet. Giap terve azt volt, hogy benyomul Laoszba és Kambodzsába, és szükség esetén megtámadja Saigont. E nagyszabású terv végrehajtása érdekében sok

erőt és eszközt vont össze. Elhatározta, hogy a rossz idő ellenére is végrehajtja tervét, s közben Dien Bien Phu-t is elfoglalja. Az erőd bevételeéről nem voltak azonosak a vélemények a pártvezetésben sem. Giap csak hosszú vita után tudta tervét megvédeni. Az 55 napos erődharc igen komoly előkészítést igényelt. 80 ezer kuli és ugyanennyi paraszt vett részt az anyagmozgatásban. A kínaiaktól 500 tehérgépkocsit kaptak. A hatalmas ember-tömeg 105 mm-es légvédelmi ágyúkat vonszolt a dzsungelken át, a kulik pedig 350 kg-onként szállították kétkerekű kocsijaikkal a löszert. A hosszú, elkésredett ostrom a május 7-i támadással fejeződött be. Fogságba került a francia vezérkar, az egész védősereg. A győzelem politikai jelentősége nagyobb volt a katonainál.

A győzelmet az egész világ háladó erői ünnepezték. Giap, a győztes tábornok, ismét az országépítés felé fordult és a gazdasági élet talpra állításában végzett kiemelkedő munkát mindaddig, amíg a menetelés dél felé, azaz Dél-Vietnam felszabadítása el nem kezdődött.

Giap ezt a nem kevésbé nehéz harci szakaszt, amelyben a beavatkozó amerikai imperialista hadsereggel kellett megmérkőzniük, szintén győzelemre vitte.

Windisch Aladárné

DOKUMENTUMOK AZ 1918/19-ES FORRADALMAK DUNA—TISZA KÖZI TÖRTÉNETÉHEZ

Bács-Kiskun megyei Levéltár kiadványai III.

(Kecskemét, 1976. 741 o.)

A „Bács-Kiskun megyei Levéltár kiadványai” sorozatban az 1918/19-es forradalmak történetét tárgyaló dokumentumkötetet már megelőzte a megye 1944/45. évi történetéhez kapcsolódó dokumentumgyűjtemény (*Igy kezdődött*. Szerk.: Bálintné Mikes Katalin. Kecskemét, 1972) és a *Bács-Kiskun megye múltjából*. I. című tanulmánykötet (Szerk.: Iványosi—Szabó Tibor. Kecskemét, 1975). A levéltár az elkövetkező években újabb kiadványok közreadását tervezi: a *Bács-Kiskun megye múltjából* II. és III. kötete jelenleg az előkészítés stádiumában van. Megjelenésük után pedig a *Duna—Tisza köze a XIX. század második harmadában*

és a *Századvég és századelő* dokumentumgyűjtemények kiadása várható.

A levéltár kezdeményezése és eredményes munkássága a hazai marxista történetkutatások számára nagy jelentőségű. Jelentősége elsősorban abban mutatkozik meg, hogy az ország legnagyobb és helyzeti adottságainál fogva fontos megyéje történeti eseményeinek olyan dokumentumaival ismertet meg, amelyek nagy része eddig ismeretlen volt és a történeti összkép gazdagítására igen alkalmasak.

Az ismertetésünk tárgyát képező dokumentumgyűjtemény bevezető tanulmánnyal indul, amelynek szerzője Romics Ignác, a gyűjtemény szerkesztője. A

tanulmány az első világháború utolsó éveinek s az azt követő forradalom történetének, majd az ellenforradalom hatalomra jutásának elmélyült ábrázolását adja. A szerző azonban nem elégszik meg a politikai történelem eseményeinek leírásával, hanem átfogó társadalomtörténeti analízisre is törekszik. Ez annál is inkább szerencsés megoldás, mivel így lehetőség nyílik a történések mélyebb összefüggéseinek feltárására. Az egykori Pest—Pilis—Solt—Kiskun vármegye társadalmi képlete nem kis mértékben határozta meg lakóinak történeti útját: olyan megye volt, amelynek népességében a kis- és középbirtokos parasztság dominált és korántsem lebecsülhető hatása volt a megyei, városi tisztviselőknek, a valamikori úri osztályokból deklasszálódott elemeknek, s amelyek szervezett munkássága kevés volt. Természetesen a magyar nép sorsfordulóját jelentő 1918/19-es forradalmak sokkal bonyolultabb és keservesebb útját járta végig, mint egy Budapest főváros vagy egy iparosodottabb megye, ipari város. Ebből következik, hogy a forradalmak nagy célkitűzései nem mindjárt és nem azonos tudati szinten jelentek meg az emberek agyában, sőt az azok menetében jelentkező válságok, hibák, túlkapások, az ellenforradalmi szembefordulás eseteit is megteremtették. Mégis, az összkép a forradalmak történetéről még az ilyen adottságú nagy területről is egyértelműen pozitív. Ennek talán egyik legpregnansabb bizonyítéka az ellenforradalmi terror mértéke, amely a főváros után ezt a megyét sújtotta legjobban.

A közölt dokumentumok három nagy csoportra oszlanak. Az első csoport az imperialista világháború szociális nyomorát, a dolgozó tömegek békevágyát és háborús gyűlöletét tárja fel. A mindössze 30 dokumentumot azonban kevésnek találjuk. Nem is elsősorban mennyisége, hanem tartalmi (tematikai) egyoldalúsága miatt. Amit mindenképpen hiányolunk, azok az olyan okmányok, amelyek a hátszociális dolgozó tömegek és a hátszociális katonaság forradalmi erjedését, a forradalomhoz való eljutását mutatják be, különösen a háború utolsó évében. Feltételezhető, hogy a szerzők figyelme nem terjedt ki valamennyi levéltár ezzel kapcsolatos anyagára, így azokra a fontos okmányokra sem, amelyeket — éppen az említett megyére vonatkozólag — a Hadtörténelmi Levéltár iratanyaga őriz. (Az uralkodó katonai irodájának iratai, a Honvéd Főparancsnokság, a katonai bíróságok iratanyaga stb.) Megemlítendő az is, hogy a bécsi Kriegsarchiv Kriegsmini-

nisterium Präsidialbüro iratanyaga a kecskeméti és környéki katonai mozgalmakra vonatkozó olyan anyagok birtokában van, amelyek nemcsak a magyar „ajkú” katonaság, hanem az itt állomásozó nemzetiségi katonatömegek (főleg csehek) antimilitarista, sokszor a helybeli lakosság azonos mozgalmaitól párhuzamosan futó, olykor velük kapcsolatot találó harcát és egyre nagyobb forradalmi erjedését tükrözik.

A polgári demokratikus forradalom korával 127 dokumentum foglalkozik. Habár a forradalom megyei eseményei a kutatás számára már ismertek voltak, számos olyan okmány publikálására került sor, amelyek eddig feltáratlanok maradtak és az események megítélését egyértelművé teszik. Az olvasó számára a legnagyobb élményt kétségkívül a Tanácsköztársaságra vonatkozó 156 dokumentum jelenti: a hatalom megszerzésének drámai eseményei, a hatalom szervei kiépítésének rendkívüli nehézségei, a krónikus élelmiszerhiány, a háborús nyomor öröksége, a szociális vívmányok életbe léptetésének megpróbáltatásai, a szervezkedő és nyílt csatában fellépő ellenforradalom elleni elszánt küzdelem s végül az ellenséges túlerővel szembeni elbukás megrázó eseményei tárulnak fel az olvasó előtt.

Különösen mély benyomást kelt az okmányok szürke lapjain megelevenedő forradalmi honvédó harc, a Tanácsköztársaság heroikus küzdelme a külső és belső ellenség ellen. Az egyszerű harcosok mellett szembeötlő a forradalom vezetőinek céltudatos, elszánt tevékenysége, amely a válságok, nehéz harcok egymásutánjában — az ország, az egész Tanácsköztársaság létérdekeinek alárendelve — irányítja, szervezi a megye hétköznapjait, gyakran reménytelen helyzetekben, ellenforradalmi lázadásokkal a háttérben, s ad hitet a Vörös Hadseregnek, a proletártömegeknek s minden becsületes dolgozónak. S itt nemcsak a Tanácsköztársaság azon felső vezetőiről van szó, akik a megyébe kerültek, hanem olyanokról is, akik helyi vezetőkként álltak a forradalmi tömegek élén. A dokumentumok ugyanakkor elének tárják azoknak a közéleti személyiségeknek a tetteit, akik osztályhelyzetükből adódóan nem proletárforradalmárokként, de hűséges patriótákként vállalták a munkásállamot, és becsülettel kitartottak a proletárdiktatúra mellett még az ellenforradalom felülke-rekedésének időszakában is. A teljesség igénye nélkül ide kívánkozik a vezetők névsora: Vágó Béla, Szamuely Tibor, Lőwy Ödön, Buday Dezső, Sinkó Ervin,

Tóth László, Paprika Antal, Berkes Ferenc, Szűts József, Mártonffy Ernő, Héderly Antal, Farsang Péter, Iványi Sándor, Kántor József, Zsembery Gyula, Urbán Pál, Gaudényi Lajos.

Az okmányok harmadik csoportját az ellenforradalom hatalomra jutásáról szóló és a nyomában kibontakozó ellenforradalmi terrort ábrázoló 26 dokumentum képezi. Szinte megdöbbenően hat, milyen eszközökkel, szócsavarással igyekeznek a megye, a városok, a községek ellenforradalmi vagy ellenforradalomnak behódolt vezetői fenntartani a munkásállam látszatát 1919. augusztus 1. után, hogy a proletártömegek ellenállását leszereeljék és szabad utat biztosítsanak a horthysta különítményeknek. A dokumentumok egy része a különítmények, mindenekelőtt a Héjjas Iván—Francia Kis Mihály féle különítmények tevékenységének részleteit tárja fel, s azt a felülről irányított közömbösséget, helyesebben elnézést és tudatosságot, amellyel a vérengzéseket eltusolják, agyonhallgatják és a tetteseket büntetlenül hagyják. A dokumentumok sora végül az 1920-as nemzetgyűlési választások eredményei-

nek regisztrálásával zárul: a Kisgazdapárt és a Keresztény Nemzeti Egység Párt listáján befutott képviselők egytől egyig a meginduló ellenforradalmi konszolidáció helyi letéteményesei és támogatói.

A dokumentumokat gondosan összeállított lábjegyzet-apparátus kíséri végig. Összeállításra meglehetősen sok utánjárást, kutatást követelt, hiszen a dokumentumok sok vonatkozása, szereplője az átlagos olvasó számára ismeretlen. A kötet végén 97 fénykép található, személyek, események, felhívások, rendeletek, parancsok, s különféle falragaszok fotói, melyek a jelzett időnek egy-egy (vizuális) élményét rögzítik. Végül a kötetet a felhasznált levéltári fondok (állagok) és sajtótermékek, idegen szavak jegyzéke, továbbá igen hasznos névmutató zárja.

A jól sikerült dokumentumgyűjtemény mindezek alapján nemcsak a kutató szakember számára nyújt hasznos segítséget, hanem a történelmi múltunk iránt érdeklődő olvasó számára is élményt jelent.

Farkas Márton

SUGÁR ISTVÁN

EGER TÉRKÉPEI 1491—1950

(Eger Város Tanácsa VB. Műszaki Osztályának kiadása.
Eger, 1976. 190 o., 14 tábla melléklet)

Azt hiszem, kevés város dicsekedhet azzal, hogy a XV. század végéig visszamenőleg, megszakítás nélküli, forrásértékű térképsorozat rögzíti a város fölöttébb viszontagságos évszázadainak történetét. Ezért hatott a meglepetés erejével és ezért váltott ki igaz örömet a kartográfia-történet kutatói és művelői között Sugár Istvánnak Eger város térképeiről nemrég megjelent, fenti című, 413 térképet részletesen ismertető munkája.

Bevezetőjében a szerző felsorolja a forrásanyag lelő-, illetve őrzőhelyeit. Ezek a hazai levél- és térképtárakon kívül a bécsi és a drezdai archívumok térképeire is kiterjednek. Majd a feldolgozás és a közlés módjának ismertetése következik. Itt kap helyet a térkép készítésének igen gondosan meghatározott időpontja, a térképmű címe és előállításának módja; szerzőjének neve és foglalkozása (ere-

deti formában és nyelven); a méretarány; a térkép nagysága cm-ben, darab- és példányszáma; a térképen ábrázoltakra vonatkozó leírás; végül a jelenlegi gyűjteményben kapott jelzete.

A kötet gyors és célszerű használhatóságát a térképek szerzőire és tárgyukra vonatkozó *mutatók* segítik elő.

Függeléként a jelentékenyebb térkép-készítő mérnökök életére és működésére vonatkozó adatok következnek, s végül a XVIII—XIX. századi geodéziai és kartográfiai műszerekről nyújt a szerző rövid, de jó tájékoztatást.

Meg kell jegyeznem, hogy a katalógus Eger város — és jelentős útvonalat védő vára, amely évszázadokon át fontos stratégiai pont volt — mindenfajta térképét tartalmazza: kéziratos, fénymásolt, csak pauszon lévő és nyomtatott — eredeti és másolati térképeket. Sőt azokat is közli